

Derleme Makale / Review Article

SİYASAL TEORİLERİN SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞLARINA KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ

Tuba GÜN ÇİNGİ¹

Öz

Sosyal politika, farklı yönetim ve piyasa tasavvurları olan siyasi ideolojilerin üzerinde sıklıkla tartıştığı ve eleştiri getirdikleri topluma hizmet uygulamalarıdır. Her bir siyasi teori, kendi yönetim anlayışından hareketle sosyal politikanın sorunlarını, açmazlarını veyahut gerekliliklerini ve bunun sınırlarını çizmeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, çeşitli siyasi teorilerin sosyal devlete ve onun temel argümanlarına bakış açılarını ve ileri sürdükleri eleştirileri ele almaktır. Çalışmada öncelikle sosyal politika/ sosyal devlet anlayışının genel bir çerçevesi çizilmekte ve ardından sırasıyla neoliberalizm, muhafazakârlık, sosyal demokrasi, sosyalizm ve Marksizmin sosyal politika yaklaşımları değerlendirilmektedir. Neoliberalizm, sosyal politikaları gereksiz ve maliyetli görerek eleştirmekte ve kamusal hizmetlerin şartlı sunumunu savunmaktadır. Muhafazakâr yaklaşım, neoliberalizmle uyumlu bir görüntü sergilemekte, ancak sosyal politika uygulamalarını sivil toplum vicdanına yükleyerek yardım çerçevesinde sunulması şeklinde bir yaklaşım benimsemektedir. Sosyal demokrasi yaklaşımı, sosyal politika uygulamalarını devletin görevi ve vatandaşın hakkı olarak görmektedir. Sosyalist ve Marksist yaklaşımlar ise, sosyal politika uygulamalarını, kapitalist düzenin kendi meşruiyet ve devamlılığını sağlamak için verdiği tavizler olarak okumakta ve bu uygulamaları eleştirmektedir. Literatürde bu yaklaşımların sosyal politikalara yönelik bakış açılarını bir arada değerlendiren çalışmaların azlığı bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Neoliberalizm, Muhafazakârlık, Sosyal Demokrasi, Sosyalizm

A COMPARATIVE OVERVIEW OF POLITICAL THEORIES' SOCIAL POLICY UNDERSTANDING

Abstract

Social policy is the practice of social service that political ideologies with different management and market perspectives frequently discuss and criticize. Each political theory tries to draw the problems, dilemmas, or requirements of social policy and its limits, based on its management approach. This study's primary purpose is to discuss the perspectives of various political theories on the welfare state and its main arguments. In the study, firstly, a general framework of social policy/social state understanding is drawn and then social policy approaches of neoliberalism, conservatism, social democracy, socialism, and Marxism are evaluated respectively. Neoliberalism criticizes social policies as unnecessary and costly, and it advocates the conditional supply of public services. The conservative approach displays an image compatible with neoliberalism, but it advocates social policy practices by civil society and as a favor. The social democracy approach sees social policy practices as the duty of the state and the citizen's right. On the other hand, Socialist and Marxist approaches evaluate social policy practices as the concessions made by the capitalist order to ensure its legitimacy and criticize these practices. This study is critical because of the scarcity of studies in the literature that evaluate these approaches' perspectives towards social policies together.

Keywords: Social Policy, Neoliberalism, Conservatism, Social Democracy, Socialism

¹ Araş. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, tguncingi@adiyaman.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-8412-7364

Başvuru Tarihi (Received): 29.12.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 29.07.2021

Giriş

Sosyal politika kavramı ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında, emek ve sermaye arasındaki çatışmaların en fazla yoğunlaştığı endüstrileşmiş Avrupa ülkelerinden biri olan Almanya’da gündeme gelmiştir (Koray ve Topçuoğlu, 1995: 3). Bu yüzyıla kadar var olan uygulamalar, kamunun yardım dağıtmak suretiyle düzeni sağlamayı hedeflediği toplumsal kontrol mekanizmaları olarak hizmet veren uygulamalardır (Topak, 2012: 41). Ancak daha sonraki uygulamalar endüstrileşme ve kentleşmeyle ortaya çıkan risklerin önlenmesi ve giderilmesi amacına yöneliktir. Özellikle Bismarck Almanya’sı olmak üzere Avrupa’nın endüstrileşme sürecine girmiş olan ülkelerinde çalışma koşulları, ücretler ve sosyal güvenlik alanında iyileştirmelere yönelik sosyal sigorta uygulamaları devreye girmiştir (Özaydın, 2012: 41). Kapitalistleşme sürecine bağlı olarak sermaye birikim ve üretim yoğunlaşmasındaki artışlar emek başta olmak üzere birtakım sosyal hakların korunması için kurumsal düzenlemeleri gerekli kılmıştır (Topak, 2012: 47). Bu düzenlemelerin en yetkin örneklerinden biri 1919’da Almanya’da Weimar Anayasası’nın sağlık, aile, meslek, eğitim, çalışma gibi haklarını korumaya alan ve çalışma şartlarının işçi- işveren birlikteliğiyle araştırılması gereğini ifade eden hükümleridir (Bulut, 2003: 177). Sosyal politikaların en üst seviyeye ulaşması ise, 1929 iktisadi krizi sonrasında, Keynesyen ekonomi politikalarının devreye girmesiyle gerçekleşmiştir. Özellikle 1945’ten 1970’lere kadar, kapitalizmin altın çağı olarak adlandırılan dönemde, makro iktisat politikalarının yanı sıra refah alanında da kapsamlı uygulamalar ortaya konmuştur. Bu uygulamalar, 1942’de İngiltere’de yayımlanan Beveridge Raporu’nda devletin bireysel refah için “beşikten mezara kadar” sorumluluk yüklendiğinin belirtilmesi ile resmileştirilmiştir. Raporla sosyal devlet aile, sağlık ve istihdama yönelik iyileştirme ve destekleri kapsayacak şekilde işlenmiştir (Rosanvallon, 2004: 123; Topak, 2012: 54-55).

Refah politikalarının devreye girdiği, uygulanan makroekonomik politikalarla ulusal ekonomilerin sürekli büyüdüğü, dünya genelindeki refah artışına paralel olarak gelir dağılımının daha eşitlikçi, işçi haklarının temsilinin daha yüksek olduğu, sağlık, eğitim, barınma, gelir sağlama, sigorta gibi temel refah hizmetlerinin, sosyal sigorta ve yardımların kamu tarafından verildiği devlet modeli refah devleti olarak adlandırılmaktadır (Topak, 2012: 12, 54, 56). 1970’lere kadar tüm dünyada özellikle de gelişmiş Batı devletlerinde böyle bir refah anlayışı benimsenmiştir. Ancak, 1970’lerde ortaya çıkan petrol kriziyle beraber Keynesci politikalarla vazgeçilmiş ve mikro ekonomik politikalar şeklinde örgütlenen neoliberal uygulamalar devreye girmiştir. Bu süreçte devlet küçülmüş, piyasa ilişkileri büyük ölçüde özel sektörün müdahalelerine açık hale gelmiş, refah devletinin sosyal anlamda sorumluluk üstlenen devlet anlayışı yerini sorumluluğu birey ve aileye yükleyen bir devlet ve sosyal politika anlayışına bırakmış, bir anlamda devlet ve birey arasındaki ilişkinin biçimi değişmiştir.

Sosyal politika, kapsamı mertebesinde farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır ve bu vesileyle uygulama esnasında da farklı yaklaşımların ortaya çıktığı bilinmektedir. Kleinman, sosyal politikanın ‘Anglo-Sakson’ ve ‘kıta’ tanımları arasında ayrımlar olduğunu, İngiliz geleneğinde sosyal hizmetlerin kolektif olarak sağlanmasının sosyal politika olarak tanımlandığını ve bu uygulamaların kim tarafından ve kime karşı sorumlulukla gerçekleştirdiğinin, eşitlik ve etkililiğin önemli unsurlar olduğunu ifade etmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde ise ‘sosyal politika’ terimi daha çok emek piyasasına özgü kurumlar ve ilişkileri, ‘sosyal ortaklar’ olarak geçen işverenler, sendikalar ve hükümet arasındaki uzlaşma sonucu ortaya çıkan uygulamaları ifade etmektedir (Kleinman, 2006: 159). Sosyal politikanın anlam, kapsam ve uygulamalarının tarihsel ve toplumsal olarak farklılık göstermesi bu nispette farklı tanımlamalarla karşılaşılmaya yol açmaktadır. Bu anlamda sosyal politika; sosyoekonomik hak ve özgürlükler temelli başlayıp amaç genişlemesiyle “sosyal etkinlik ve sosyal adalet” hedefiyle işleyen (Koray, 2000: 11), bir yandan geniş toplumsal kesimlerin yoksulluk, sosyal dışlanma, eğitim, hastalık, yaşlılık, işsizlik gibi

sorunlarını (Buğra ve Keyder, 2006: 9) diğer yandan daha özel gruplar olarak kadın, engelli, genç ve çocukların sorunlarını giderme ve onlara sosyal destek, yardım ve sigorta sağlama amacıyla olan, toplumsal sınıf ve çıkarlar arasında uzlaşma arayışının (Koray, 2000: 9- 11) bir sonucu, toplumsal risklerin kamusal idaresi ve devletin topluma şekil vermek amacıyla kaynaklar ve onların dağıtımını üzerinden gerçekleştirdiği bir müdahale sistemidir (Kleinman, 2006: 160).

Sosyal politika, genellikle üzerinde farklı dünya görüşlerinin, siyasi ideolojilerin sıkça fikir beyan ettiği tartışmalı bir konu olmuştur. Bu tartışmaların kaynağında farklı yönetim tasavvurları ve piyasanın işleyiş biçimlerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır. Bu çalışmanın temel tezi, sosyal politika tanımının ve dolayısıyla uygulamalarının, siyasi ideolojilerin yönetim stratejilerine ve ulaşmayı veya kurmayı hedefledikleri toplumsal düzene göre farklılık gösterdiğidir. Her siyasi ideoloji, kendi değerler sistemi ve çıkarlar bütünü çerçevesinde sosyal politika kavramına anlam atfetmekte ve ulaşmak, kurmak ya da korumak istedikleri toplumsal ve ekonomik yapı ve düzen nispetinde çerçevesini kendi çizdikleri bu politikaları gerekli gördükleri ölçüde hayata geçirmekte veya bunun önemine vurgu yapmaktadırlar. Birtakım siyasal teoriler sosyal politikayı mevcut üretim ilişkilerine, doğal toplumsal süreçlere müdahale edip gereksiz bir israf ve bağımlılık yarattığı düşüncesiyle eleştirirken başka birtakım teoriler ise bu politika uygulamalarını kapitalizme meşruiyet sağlama aracı olarak değerlendirmekte ve bu yönde eleştiriler sunmaktadırlar. Bu çerçevede, farklı siyasal teorilerin sosyal politikaya ilişkin yaklaşım ve değerlendirmelerini tartışmak amacıyla, bu metinde neoliberalizm, muhafazakarlık, sosyal demokrasi ve sosyalizm gibi belli başlı ideoloji ve uygulamalar ele alınmaktadır.

1. Neoliberalizm ve Sosyal Politika

“Kendine yardım edene Tanrı da yardım eder” (Samuel Smiles, 1859).

Neoliberalizm, kaynağını bireysel özgürlük ve serbest piyasa inancı taşıyan klasik liberal düşünceden, özellikle de Adam Smith’in yazılarından almaktadır (Ellison, 2008: 87). Neoliberal yaklaşım, piyasanın bireysel ve toplumsal refahı ve insan özgürlüğünü güvenceye alabileceğini, kar etme arzusunun pazardaki rekabeti artırıp fiyatları düşüreceğini böylelikle de arz- talep arasında doğal bir denge sağlayabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple de pazara yapılabilecek tek müdahale onun özgürlüğünü korumak amacıyla olmalıdır (Ellison, 2008: 89). Pazarın serbest işleyişine müdahale ekonomik verimlilik düşüşüne ve adaletsizliklere yol açacaktır. Çünkü eşitsizlikler özgürlüklerin farklı kullanımının, az ya da çok çalışma, az ya da çok risk alma kararlarının sonucudur ve bu nedenle adildir. Eşitsizlikler, “adaletsizlik değil, özgürce arzulanmış farklılıklar” olduğu için bunlarla mücadeleye gerek yoktur ve hatta böyle bir mücadele adaletsiz sonuçlar doğuracaktır. Tek meşru müdahale pazar mekanizmasının zarar görmesi durumunda bunun yeniden düzenlenmesi amacıyla devletin müdahalesidir. Bu anlayışa göre daha sorunsuz ve adil bir toplum pazarın küçültülmesi ya da düzenlenmesiyle değil, ancak “saf” bir pazarla mümkündür (Rosanvallon, 2004: 75). Bu iddia liberal düşüncenin refah politikaları ve sosyal politika anlayışının temelini oluşturmaktadır.

Makroekonomik ve talep odaklı bir politika izleyen Keynesçi Refah Devleti, fordist birikim rejiminin krize girmesiyle yapısal bazı dönüşümlere yönelmiş (Topak, 2012: 145), küresel piyasanın, uluslararası sermayenin talepleri doğrultusunda rekabetçi bir yapıya bürünmek durumunda kalmıştır. Bu rekabetçi girişimin bir sonucu olarak da ilkin sosyal politika uygulamaları gözden çıkartılmış ve refah devleti anlayışının yerine neoliberal devlet anlayışı ikame edilmiştir (Bulut, 2003: 189). Bu dönüşüm her alanda bir paradigma dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Fordist ilkeler doğrultusunda benimsenen sosyal devlet anlayışı, Keynesçi refah devletlerinin vatandaşlık esaslı politik sistemi, fordizmin kriziyle dönüşüme uğramış, devlet sosyal politika anlayışında geri adım atmış ve Keynesçi refah devletinden Schumpeterci Rekabet Devletine doğru bir dönüşüm meydana gelmiştir (İçke, Engin ve Kızılkaya, 2012: 6, 10). Bu yeni

devlet modeli üretim süreçlerinde ve organizasyonlarda inovasyonları destekleyen, ulusal ekonominin yapısal rekabet gücünü artırma amacıyla olan, sözleşme hukukunda esnek, sosyal politika ve sosyal haklar anlamında isteksiz (İçke ve diğerleri, 2012: 19) bir yapı sunmaktadır. Keynesci tam istihdam ve talep yönlü politikalar arz yönlü istihdam stratejilerine bırakılmış, refah harcamaları ikincil plana atılarak ‘rekabetçi bir sosyal politika sistemi’ne geçilmiştir (Topak, 2012: 145). Sosyal hak ve politikalar çalışma bağlantılı olarak sunulmaya başlanmıştır. Keynesyen refah devletinin Schumpeterci rekabet devletine dönüşmesiyle hak ve vatandaşlık temelli refah uygulamaları (welfare) yerini çalışma temelli refah uygulamalarına (workfare) bırakmıştır. Bu yeni devlet modelinin sosyal politika anlayışının ifadesinde “workfare” kavramı devreye girmiştir. Bu kavram, çalışma + refah= çalışma refahı şeklinde formüle edilmiştir ve buna göre refah yardımı almanın ön koşulu herhangi bir kamu refahı programında veya eğitim programında kayıtlı olmaktır (Peck, 2001: 83). Bu anlayışta, sosyal haklar ancak belli koşullar yerine getirildiğinde sunulmakta “çalışma- refah ilişkisi piyasalaştırılmaktadır” (İçke ve diğerleri, 2012: 17).

Refah devletinin işsizlere, yaşlılara, aile ve çocuklara yönelik “Pazar tabiiyetine bağımlı olmayan merkezi bir sistem çerçevesinde” imkanlar sunması ve “dışarıdakilere de tüketici kimlikleri yoluyla sistemle bütünleştirmeye yönelik politikalar uygulaması”, çalışma refahı devletinde bireyleri herhangi bir eğitim programına katılmama, istihdamın gerektirdiği nitelikleri edinememe durumunda refah kazanımından dışlamaya dönüktür. Ayrıca bu yeni uygulama biçiminde refah desteğinin miktarında kısıntılara gidilmesi, sosyal yardım politikalarını hak etmenin zorlaştırılması ve yardım alanların daha fazla denetlenmesi söz konusudur (Topak, 2012: 151). Buradan anlaşılacağı üzere, çalışma refahı modeli, refahı şartlara bağlamakla kalmamıştır, şartlı refah hem sunulan hizmetler üzerinde sürekli bir denetim ve teşvik mekanizması olarak bir baskı uygulamış hem de refah hizmetlerinden azade/ötelenmiş bir dış grup yaratmıştır.

Refah devletinin ihtiyaçlara yönelik yardım ve evrensellik ilkesine karşıt olarak çalışma- refah devleti, pazara katılım zorunluluğu ve seçiciliği öne çıkarmıştır. Bu seçicilik mekanizması da işgücü piyasasına katkı sunmayan/sunamayanlar üzerinden işlemekte, “nimetten yararlanma için külfete katlanma” şart koşulmakta, refah hizmetleri “hak” çerçevesinden çıkartılmaktadır (Topak, 2012: 150- 152). Nihayetinde devlet ve bireyler arasındaki ilişki vatandaşlık esasından uzak, karşılıklılık esaslı bir yapıya dönüşmekte sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri ise belli fiyatlandırmalar üzerinden metalaştırılmaktadır.

Peki, bu neoliberal politikaları meşru kılan değerlendirmeler nelerdir ve bu meşrulaştırma hangi kavramlar üzerinden yürümektedir? Bu hususun anlaşılmasında sosyal politikaya getirilen neoliberal eleştiriler önemlidir.

Neoliberaler, genel olarak sosyal politikalara, özel olarak da refah devleti uygulamalarına verimsiz, gereksiz, pahalı, sınırlayıcı, zorlayıcı oldukları yönünde bir dizi eleştiri yöneltmişlerdir. Bu eleştirileri “verimsiz- gereksiz” ve “sınırlayıcı” bulan değerlendirmeler şeklinde iki genel çerçevede ele almak mümkündür.

Neoliberaler ilkin kamu refah sistemlerine ve kapsamlı sosyal politikalara duyulan ihtiyacı temelden sorgulamaktadırlar. Bu yaklaşıma göre kaynakların serbest piyasadaki girişimci şirket ve bireylerden alınıp, “nüfusun sistemli olarak zarar görmeye açık kesimlerinin korunmasına” tahsisi büyüme ihtiyacı duyan ulus devletlerin ekonomik olarak yıpranmasına sebep olmakta (Ellison, 2011: 88), kamu finansmanlı harcamalar yoluyla ekonomik verimlilik tehlikeye atılmaktadır (Lavalette, 2007: 15). Sosyal politikaların dünyanın pek çok ülkesinde ekonomik kalkınma yönünde engel teşkil ettiği sonucuna ulaşması açısından *The Crisis of The Welfare State* (OECD, 1981), sosyal kamu harcamalarının kesilmesi talebinde olanların üzerinde önemle durdukları metinlerdendir (Deacon, 2006: 119).

Neoliberalerin sosyal politikaya ilişkin bir diğer eleştirisi; kamu harcamalarının ihtiyaç sahiplerine iyi bir hizmet sunmaktan çok refah alıcılarını “refah bağımlısı” haline getirdiği ve

israfa yol açtığı yönündedir (Ellison, 2008: 88). Ekonomik bireyciliği savunan bu anlayış, bireyin toplumda karşılaştığı risklerin sorumluluğunu alması ve mevcut durumu kendisinin idare etmesi gerektiğini ileri sürmekte ve “kendi kendine yardım”ın erdemlerine (Esping- Andersen, 2006b: 43; Ellison, 2008: 88) vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kamu sosyal harcamaları; devletçe sağlanan hizmetler olduğu için değişime direnmekte, kaliteyi göz ardı etmekte, seçenekleri azaltmakta, düşük gelirli ailelerin mal ve hizmetlere ulaşımında aktif kararlar almalarını engellemekte ve nihayetinde kişisel sorumluluk yoksunluğuna ve refah bağımlılığına yol açmaktadır (Ellison, 2008: 93). Rasanvallon’un ifadesiyle “yoksulluğu tembelliğin meyvesi” (2004: 75) olarak gören bu yaklaşım, hükümetlerin bu savurganlıkları özelleştirmeler yoluyla azaltması, bireysel seçenekleri dolayısıyla para ödenmesi gereken hizmet alanlarını artırması, sadece en muhtaçlar için minimal bir “güvenlik ağı” sağlaması gereğini ifade etmektedir (Deacon, 2006: 106; Ellison, 2008: 93). Ancak bu minimal kamusal tedarik, sadece piyasa tarafından verimli bir şekilde sağlanamayacak olan kamu sağlığı hizmetlerine uygulanmalı, “güvenlik ağı” ise emek gücüyle piyasaya katkı sunamayacak durumda olan yoksul ve yaşlılara sağlanmalı ve bu hizmetler için de birey hayatı boyunca bir emeklilik programına katkı sunmak durumunda olmalıdır (Ellison, 2008: 90-93). Özetle bu anlayışa göre bürokratik israf ve savurganlığa son verilmeli, refah bağımlılığını ortadan kaldıracak politikalar devreye sokulmalı ve mal ve hizmet sunumunda kamu değil özel sektör aktif hale getirilmelidir. Ellison (2008: 95), böyle bir yaklaşımın sosyokültürel boyutları göz ardı ettiğini, vergilendirme ve teşviklerin farklı ülkelerdeki beklentilerinde büyük farklılıklar olduğunu ifade etmektedir.

Neoliberal yaklaşımın en çok üzerinde durduğu konulardan bir de sosyal politika uygulamalarının, refah politikalarının müdahaleciliği ve kısıtlayıcılığıdır. Özellikle refah devleti, kamusal refah bürokrasileri dolayısıyla içsel olarak zorlayıcı görülmekte, bu hizmetlerin devlet eliyle sağlanması özel ve gönüllü alternatiflerin dışarıda kalmasına yani seçeneklerin sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Belli bir hizmetin sadece kamudan alınması, karar alma süreçlerini dolayısıyla da bireysel özgürlükleri kısıtlamaktadır (Ellison, 2008: 91). Bu yaklaşımda devlet, sorunları çözen bir araç değil sorunun kendisi olarak formüle edilmiş (Rasanvallon, 2004: 51), “devletin piyasayı boğduğu ve çalışma, tasarruf etme ile yatırım yapma dürtülerini aşındırdığı (Esping-Andersen, 2006a: 56) iddia edilmiştir.

Bu bağlamda neoliberallerin özgürlükçülük anlayışları önem kazanmaktadır. Özgürlükçü görüşün liberalizm ile ilişkisi pozitif ve negatif olmak üzere iki çeşit özgürlük tartışması üzerinden yürümektedir. 20. yüzyılın sonlarındaki neoliberal görüşler Milton Friedman ve Friedrich von Hayek’in görüşlerini ve özgürlük anlayışlarını yansıtmaktadır.

Ekonomik gerileme dönemlerinde talebi artırma amaçlı Keynesyen ekonomi politikalarına enflasyonu körüklediği ve hükümet borçlanması yol açtığı gerekçesiyle karşı duran Friedman’a göre bireylerin doğal inisiyatiflerinin ortaya çıkması, serbest piyasada özgür rekabetin sonucunda gerçekleşebilir (Ellison, 2008: 90). Hayek de paralel bir şekilde, birey ve pazar üzerinde devlet müdahalesinin asgari düzeyde tutulması gerektiğini savunmakta bunu da “negatif özgürlük” kavramı ile açıklamaktadır. Negatif özgürlük, bireyin dış zorlama ve baskılara maruz kalmama, herhangi bir tahakküm altına girmeme, “bir başkasının keyfi iradesinden bağımsız olma” gibi “bir şeyden özgürlük” şeklinde formüle edilmektedir. Bu özgürlüğün esası bireye bir şey sağlama değil, bireyi dış müdahalelerden bağımsız kılmaktır (Hayek, 2011: 59, 69- 70; 2012: 54).

Bu özgürlük anlayışının karşısında yer alan pozitif özgürlük ise, özgürlüğün müdahalelerin engellenmesi olmaktan ziyade belli bir şeyi yapabilme güç ve kapasitesine sahip olma anlamına geldiğini, bunun ise ancak devletin aktif müdahalesiyle gerçekleşebileceğini savunmaktadır (Karagöz, 2002: 285; Türkbay ve Polat, 2011: 87), ancak negatif özgürlükte bir bireysel sorumluluk söz konusudur (Hayek, 2011: 59). Hayek, bireylerin hazır bir şekilde refah uygulamalarına ulaşmalarının, bunu toplumun görevi olarak kabul edip üzerinde hak iddiasına

neden olabileceğini, bunun ise sosyal adaletle ilgili olmadığını, hak ve özgürlüğün bireysel olarak anlamlı olduğunu savunur (Hayek, 1995: 141, aktaran Türkbay ve Polat, 2011: 87). Dolayısıyla devletin serbest piyasa üzerinde herhangi bir müdahalesi olmamalıdır, zira piyasa çıktıları rasyonel amaçlar tarafından maksimize edilmiş bireysel tercihlerin sonucudur. Bu pazar ilişkilerinde bir eşitsizlik söz konusu olabilir, ancak buradaki ilişkilerin doğal ve kendiliğinden olması, bireylerin çalışarak pozisyonlarını geliştirmekte özgür olması (Lavalette, 2007: 20) adil bir işleyiş olduğunu ve sürece müdahalenin bu işleyişi bozacağını dile getirmektedir. Devlet müdahalesi yalnızca piyasanın üzerindeki engelleri ortadan kaldırdığı durumlarda meşru görülebilir.

Kısacası Hayek gerek piyasa gerekse toplumsal yaşam ölçeğinde devletin sosyal politikalar ve farklı birtakım uygulamalar aracılığıyla müdahalede bulunup ‘bireysel özgürlük’, ‘bireysel sorumluluk’, ‘kendi kendine yardım’ ilkelerine zarar vermediği, kaynak israfı yoluyla toplumsal grupları bağımlı kılmadığı, piyasanın doğal ve kendiliğinden yapısına müdahale edip adaletsizlik yaratmadığı minimal bir devlet ve negatif bir özgürlük anlayışını savunmaktadır. Ancak Hayek ve bu düşüncede olan neoliballer, negatif özgürlüğün tanımının pozitif özgürlük kapsamında yer alan “bir şeye sahip olma gücü”nü dışarıda bırakması; kabiliyet ve özgürlük açısından bir ayırım yapmayı fırsat eşitsizliklerini göz ardı etmesi; sadece devletin değil özel kurumların da baskıcı ve zorlayıcı olabileceği (Ellison, 2008: 95); özgür bir toplumda kaynakların tahsisi anlamında genel bir sözleşme olmaması sebebiyle bu tahsisin keyfi olarak yapılabileceği ve kaynaklara erişimin yıkıcı bir rekabet ve bencillığe yol açabileceği (Lavalette, 2007: 20), dolayısıyla da neoliballerin vadettiği refah ve özgürlüğün sadece belli kesimlerce kullanılacak bir nimet olması ve son olarak devlet müdahalesine ilişkin (piyasa lehine meşru görülmesi) paradoksal yaklaşımları eleştirmişlerdir (Türkbay ve Polat, 2011: 91- 92).

Refah devleti eleştirilerinde karşımıza çıkan bir diğer düşünür Robert Nozick’tir. Nozick’in *Anarşi, Devlet ve Ütopya (1974)* adlı kitabı pek çok neoliberal düşünür için refah devleti eleştirilerinin felsefi temelini oluşturmuştur (Rosanvallon, 2004: 68- 69). Nozick (1974: ix), sözleşmelere uyulmasını sağlama, sahtekârlık ve güç kullanımını önleme gibi birtakım fonksiyonlar için minimal bir devletin mazur görülebileceğini, ancak bunun dışında devletin özellikle ekonomik ve sosyal haklar alanında bir müdahalesinin kabul edilemeyeceğini öne sürer. Savını geliştirmek için Habermas ve Locke gibi, doğal duruma, doğal hakların varlığına gönderme yapar ve sözleşme kuramını eleştirir. Nozick’e göre toplumsal sözleşme mantığından hareketle koruyucu devletin yeniden dağıtım ilkesinin belli bir alandaki meşruluğu bu sözleşmenin tanımlanma biçimine bağlı olarak diğer alanlara da sıçrayabilir. Bu anlamda Nozick yeniden dağıtım ilkesinin gayrimeşruluğunu ve onun yerine telafi ilkesini ikamesini savunmuştur (Rosanvallon, 2004: 68- 73).

Tüm bunlardan hareketle liberalizm, ezilenleri ve vasıfsızları rekabet ortamının insafına bıraktığı, sınıflar arasındaki eşitsizlikleri artırdığı, rekabet gücü olmayanları sosyal ve siyasi arenanın dışına attığı gerekçesiyle eleştirilir (Bulut, 2003: 190 -191). Ancak Rosanvallon’a göre liberalizm, görece olarak kabul edilebilecek bir yaklaşımdır ve gücünü de bu göreliliğinden almaktadır. Ona göre, bahsedilen düşünürlerin hiçbiri piyasanın zayıf yönlerini görmezden gelmez, bunların bürokrasinin zayıflıklarından daha az olduğunu savunurlar. Pazar kusursuz değildir, ancak en az kötü olan düzenleme türüdür. Hayek’in de ifadesiyle pazar, toplumsal bir düzen için bilgi ve yetenekler anlamında mümkün olan en iyi aktarım sistemidir (Rosanvallon, 2004: 53).

2. Muhafazakâr Yaklaşım ve Sosyal Politika

Muhafazakârlık, mevcut toplumsal, kültürel değerleri korumaya yönelik felsefi, zihinsel bir tutum olmanın yanı sıra siyasi bir ideolojinin de ifadesidir. Liberalizm, sosyalizm, milliyetçilik gibi ideolojiler karşısında geleneksel sosyal düzen savunusunu amaçlayan muhafazakâr düşünce farklı coğrafyalarda farklı şekillerde yansımaları bulmuştur. Kıta Avrupası, İngiltere ve ABD muhafazakârlığı farklı biçimlerde deneyimlemişlerdir. Joseph de Maistre öncülüğünde Fransa’da

ortaya çıkan Kıta Avrupası muhafazakârlığı her türlü değişim ve reform fikrini reddeden, uzlaşmaz, sert bir tutum sergilerken; İngiltere ve ABD’de Edmund Burke öncülüğünde ortaya çıkan Anglo- Sakson muhafazakârlık “muhafaza etmek için değişim”i savunan daha esnek bir görüntü sunmaktadır (Karaman, t.y.).

Kendi içinde farklılık göstermekle birlikte, muhafazakâr anlayış, zaman içinde, piyasa ekonomisini doğrudan reddetmeyen, ancak onun dezavantajlarını aile ve din üzerinden telafi etmeye çalışan bir yapı sergiler hale gelmiştir. Özellikle de Kıta Avrupası modeli, aileyi güçlendirme temelli bir muhafazakârlık anlayışına sahiptir (Esping- Andersen, 2006b: 50). Bu modelde özel girişim üzerinde devletin denetim yetkisi ve izni söz konusudur; devlet girişimcilerin ve tüm diğer çalışanların iş piyasasında daha az belirsizlikle karşılaşmasını sağlayacak önlemler almaktadır (Ersel, 2009). Çalışmayan kadınların sosyal sigorta kapsamı dışında bırakılıp aile yardımlarıyla anneliğin teşvik edildiği, günlük bakım ve diğer hizmetlerin ancak aile üyelerinin kapasitelerinin tükendiği noktada devreye girerek statü farklılıklarının korunduğu (Esping- Andersen, 1990: 27) bir muhafazakârlık söz konusudur. Aile bağlarının güçlendirilmesine yönelik politikalarla mevcut toplumsal dokunun korunması ve sosyal harcamaların kısılanması amaçlanmaktadır.

Anglo- Sakson modelinde ise sosyal devlet uygulamalarının daha çok bireysel katkıya dayandığı, sosyal güvenlik alanında özel sektörün daha etkin olduğu, kadınların çalışma hayatına girmesiyle beraber ataerkil yapının ve ailenin sosyal kontrol mekanizması olma özelliğinin nispeten kaybolduğu gözlemlenmektedir (Köse, 2011: 36- 37).

Muhafazakârlığın kurucusu olarak kabul edilen Edmund Burke (1729- 1797), “siyasetin insan aklına göre değil insan doğasına göre ayarlanması” gerektiğini ve bir ulusun ahlaki çerçevesinin “altbölüme bağlı olma, toplumda ait olduğumuz küçük müfrezeyi sevme” (Pinker, 2008: 99) ile kurulabileceğini savunmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Britanya’daki muhafazakâr anlayış, liberal bireyciliğe ve sosyalist kolektivizme eşit oranda karşı durmuş ve toplumsal refahın sağlanmasında sınırlı bir devlet müdahalesinin varlığını savunmuştur (Pinker, 2008: 101).

1905’ten Birinci Dünya Savaşı’na kadar liberallerin pek çok reformuna karşı duran muhafazakârlar, savaş döneminde iktidar olduklarında mevcut sosyal hizmetlerin yapısında çok fazla bir değişikliğe gitmemiş, bazı hizmetlerde değişiklikler yaparken dul, yetim, yaşlı aylıklarında yeni faydalar sağlamışlar; 1929’da Yoksul Yasası yerine Kamu Yardımı’nı devreye sokup yerel yönetimlerin hastane hizmetleri vermesinin önünü açmışlardır. Eski Tory Partisi’nin uzantısı olan Muhafazakâr Parti İkinci Dünya Savaşı döneminde tam istihdam politikalarını, eğitim reformu ve aile ödeneklerini desteklemiştir. 1945 seçimini kaybettikten sonra 1950’de kamusal konut üretimi, ulusal sağlık hizmetleri, tam istihdam ve sendikaların gelişkin ilişkiler kurulmasını öven Tek Millet başlıklı bir rapor yayınlamışlardır. Ancak tekrardan iktidara geldikleri zaman zarfı içerisinde ve özellikle de Thatcher’in 1976’da partinin başına geçişiyle neoliberal politikalarla son derece uyumlu yeni bir sağ anlayış gelişmiştir. Neoliberal politikalar yönünde kamu harcamaları kısılmış, sanayide özelleştirmelere gidilmiş, istihdam ve sendika konusunda reformlar yapılmıştır (Pinker, 2008: 101- 102).

1987’den sonra Thatcher’in ikinci safhası olarak adlandırılan dönemde ise ulusal sağlık sistemi ve müfredatın gündeme getirildiği, devletin özel girişim üzerindeki denetleyici gücünün arttığı buna karşın toplu konut sitelerinin özelleştirildiği, kira kontrollerinin kaldırıldığı ve kelle vergisinin getirildiği bir ortam söz konusu olmuştur. Major hükümetiyle birlikte, sosyal politikalara yönelik düzenlemeler son haddine ulaşmış; uzun vadeli refah bağımlılığını ortadan kaldırma amaçlı çalışmalar yapılmıştır (Pinker, 2008: 101-103). Kısacası Thatcher ve Major’la birlikte muhafazakâr ideoloji adeta neoliberal ideolojiyle bütünleşip “neoliberal muhafazakârlık” haline bürünmüştür.

“Yeni Sağ”ın liberalizme yaklaştığının görülebileceği en iyi uygulama örneklerinden biri Thatcher dönemi konut politikasıdır. Bu dönemde, İngiltere’de önceki dönemler boyunca yoğun devlet müdahalesinin, kira denetiminin ve kamu sorumluluğunun ağır bastığı konut sektörü, özelleştirmeye açılmış, özel sermaye sahipleri ve konut sahipliği teşvik edilmiştir (Olgun, 2013: 89- 93). 1976’da Muhafazakâr Parti tarafından yayımlanan *Sağ Yaklaşım (The Right Approach)* başlıklı belgede; sosyal konut, İngiliz parlamenter sistemini tehdit eden, kurtulması gereken bir sosyalist düzen göstergesi, İşçi Partisi’ni bölücü sınıf zihniyetinin bir bileşeni olarak işlenmiş ve hak ve görev temelli bir denge siyaseti savunulmuştur. Kısacası hem özel mülkiyeti teşvik eden hem de ailenin gücüne vurgu yapan liberal ve muhafazakâr örüntülerin birlikteliği “yeni sağ” görüşte kendini ortaya koymuştur (Olgun, 2013: 94).

Muhafazakâr düşünce, yeni sağ yaklaşım, refah devletinin “hantal, hiyerarşik, bürokratik” olduğunu ve toplumsal yapıda gereksiz yere fazla görünür olduğunu savunmaktadır. Reagan ve Thatcher’in politikayla üst seviyeye ulaşan refah devletlerinin anti tezi olarak ortaya çıkan yeni-sağ, neoliberal politika anlayışına uygun olarak hareket etmekte ve sosyal politika anlayışı olarak “sivil toplum” ve “yönetişim” esaslı bir yapıyı incelemektedir (Özalp, 2008: 106- 112). Kısacası, bireysel sorumluluğu önceleyen, negatif özgürlükçü neoliberal politikaların en az kamusal maliyet hesaplarına uygun bir şekilde muhafazakâr politikalar; toplumsal, kültürel, vicdani, dini ve ahlaki değerlerle kamu dışından, gönüllülük, hayırseverlik ve yardım esaslı sosyal politikaları teşvik etmekte, kamusal sorumluluk ve maliyeti toplumsal vicdana yüklemektedir. Bu durum hak ve yükümlülük temelli sosyal politika anlayışının geçirdiği dönüşümü göstermektedir.

I.Elizabeth dönemi İngiliz Yoksulluk Yasaları (1601) bu dönüşümün değerlendirilmesinde işlevsel olacaktır. Bu dönemde, çalışmayan ve çalışmayan yoksullar kategorik olarak değerlendirilmiş ve bunun üzerinden sosyal yardım kapsamında “hak eden yoksul” ve “hak etmeyen yoksul” ayırımına gidilmiştir. Toplumsal yapı için tehdit unsuru olarak görülen “aylak yoksullar” sosyal yardım uygulamalarının dışında bırakılmıştır. Daha sonra getirilen Speenhamland sistemi ile bu ayırımın dışına çıkmış ve yoksul yardımı sadece çalışmaz durumda olanları değil çalışan yoksulları da kapsamış, bir anlamda bu yardımlar “hak” olarak görülmüştür. Ancak piyasa odaklı bir ideolojik dönüşümle çalışma, bireysel sorumluluk, “öz denetim” ve “kendine yardım” kavramlarıyla ön plana çıkan, yoksulluğu bireysel sorumsuzluk ve tembelliğe indirgeyen, sadece düşkünler üzerinden, gönüllülüğe dayalı bir hayırseverlikle yasal bir zorunluluk olmaktan çıkarılarak desteklenebilecek bir sosyal politika anlayışı desteklenmiştir (Kovancı, 2003: 256-276).

Bu yaklaşımın sosyal politika anlayışına ilişkin değerlendirmelerinin özellikle ‘yardım’ kavramı üzerinden yapıldığı, ‘hak’ arayış ve talebinin zayıflatıldığı ve muhtaçlık düşüncesinin ön planda tutulduğu göze çarpmaktadır. Bu da Bourdieu’nun “bağış ekonomisi”ni, ‘vatandaş’ ve devlet arasında bir alışverişi, bir karşılıklılığı gündeme getirmektedir. Bu ilişki de bizzat muhafazakâr-liberal politika anlayışının teşvikiyle gönüllü kuruluşlar aracılığıyla kurulmakta yani “devlet, sosyal devlet olma sorumluluğunu STK’lara devretmiş” (Tekin Önür, 2009: 353) olmaktadır.

Özetle Dubiel’in neo -muhafazakâr olarak mı neo liberal olarak mı değerlendirilmesi gerektiği konusunda kararsız kaldığı bu “muhafazakâr liberalist” anlayış, tıpkı neoliberal politikalarda olduğu gibi ekonomik politikalara müdahalenin piyasanın ve işleyişin genel yapısını bozacağını, eşitliğin sosyal politikanın amacı olmadığını savunmakta ve bunu da özellikle aile temelinde işlemektedir. Bu yaklaşım, sosyal refah hizmetlerine erişim rahatlığının aile bağlarının çözülmesini ve dolayısıyla devlete olan bağımlılığın artmasına yol açacağını (Dubiel, 1998: 160 akt. Tekin Önür, 2009: 354- 355) düşünmekte bu nedenle de daha çok aile yapısını ve kadının toplumsal konumunu muhafaza etmeye yönelik politikalara odaklanmaktadır. Muhafazakâr perspektif böylelikle devletçi refah politikalarını ‘düzen’in krizine sebep olacağı düşüncesiyle eleştirmekte ve sosyal politika yapma sorumluluğunu sivil toplumsal vicdana bırakmaktadır.

3. Sosyal Demokrasi Yaklaşımı ve Sosyal Politika

Sosyal demokrasi kavramına denk düşen sınırları keskin, net bir ideolojinin olmaması, “sosyal demokrasi nedir?” sorusuna net bir cevap verilmesini engellemektedir. Bu durum daha ziyade sosyal demokrasinin birbirinden farklı yaklaşımları ve uygulama biçimleri bünyesinde barındırabilme esnekliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal demokrasinin tanımını zorlaştıran sosyal, ekonomik ve siyasal yaklaşımların mevcudiyetiyle birlikte, bu yönetim anlayışına ilişkin birtakım genellemeler yapmak mümkündür. Bu anlamda, sosyal demokrasi genel olarak, tüm toplumsal sınıf çıkarlarını, demokratik bir ortamda dengede tutan ve demokratik özgürlüğü de bu çıkarların üzerinde tutan adil bir bölüşümü ve ekonomik çoğulculuğu savunan “siyasal ve ideolojik bir kitle hareketi” (Fincancı, 1993: 1- 3) olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde kapitalizm üzerinde sosyal adalet temelli kontrol mekanizması uygulayan parti, hükümet ve devletleri tarif için kullanılmakla beraber Gamble ve Wright’a göre sosyal demokrasi, ne belirli bir tarihsel programa, siyasi partiye ne de değişmeyen değerler kümesine denk gelen bir kavram değildir. Kavramın tek sabit noktası siyasi bir çoğunluk sağlamak suretiyle ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri azaltma ve bunu sürdürme çabasıdır (Page, 2008: 108-109).

Daha kapsamlı ifade edilecek olursa sosyal demokrasi; hak, özgürlük ve devletin denetlenebilme talepleri çerçevesinde siyasal; adil bölüşüm, piyasalara hakkaniyet sağlayıcı müdahale, belli yatırımların devletçe üstlenilmesi talepleri çerçevesinde ekonomik; kapsayıcı güvenlik, emeklilik, hastalık ve işsizlik durumlarında koruyucu ve destekleyici olması talepleri doğrultusunda ise sosyal bir harekettir ve bu hareket belli bir grubun değil, bütünün, kitlelerin genel çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir (Fincancı, 1993: 6- 8).

Tarihsel olarak Marksizm’in ekonomik ve toplumsal değişim çabasıyla ilişkilendirilen sosyal demokrasi, 1945 sonrasında Marksist determinizmden farklı, proletarya diktatörlüğünü zorunlu görmeyen, ademi merkezîyetçi, kapitalizmi yok etmekten ziyade insanileştirme amacı güden, şiddet dışı değişimi savunan yeni bir sol yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır (Page, 2008: 109; Turşucu, 2008: 83). 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa’daki Keynesyen iktisat politikalarıyla, refah dağıtım biçimleriyle ilişkilendirilen sosyal demokrasi yaklaşımı 1970’lerden sonra Keynesyen refah devletinin kriziyle beraber neoliberal- muhafazakâr stratejiler sebebiyle bir durgunluk ve gerileme yaşamıştır.

Sosyal demokrasi yaklaşımı ikili bir yapıya sahiptir. İşçi hareketinin demokrasiyle karşılaşma sahası bulması olarak ele alınan sosyal demokrasi kavramı, farklı ülkelerde farklı sosyal, siyasal ve ekonomik modellerle karşımıza çıkmaktadır. Sosyal demokrasinin bünyesinde ve dolayısıyla öğretisi ve pratiklerindeki farklılığın temel sebebi işçi hareketinin 20. yüzyılın başında kendi içinde geçirdiği bölünmedir. Bu bölünmeyle sosyal demokrasi içindeki bir kısım demokratik değerleri ve parlamenter sistemi daha üstün tutarken bir diğer kısım daha devrimci bir anlayışı benimsemiştir (Cem, 1984: 14- 16). Bu da sosyal demokrasi, demokratik sosyalizm gibi birbiri yerine kullanılmakla beraber farklı pratiklerin daha ağır bastığı kaotik bir sosyal demokrasi çatısını beraberinde getirmiştir. Burada karşılaşılan temel karışıklık sosyal demokrasi ve demokratik sosyalizm terimlerinin sıklıkla eş anlamlı olarak, birbirinin yerine kullanılmasıdır. Ancak bu iki öğretisi teorik ve pratik yaklaşımları ve bunları savunma şiddeti bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu ayrım, demokraside hem fikir olan ancak diğer konular üzerinde fikir ayrılığına düşen Bernstein ve Kautsky’nin görüşlerinden kaynaklanmaktadır ve çağdaş sosyal demokrasi, bu iki kuramcının görüşlerinin bir sentezidir (Cem, 1984: 28).

Sosyal demokrasi yaklaşımı, eşitlikçiliğe bağlılık, tam istihdam ve yüksek standartlı refah hizmetleri sunmakta, toplumun radikal değil reformist bir anlayışla değiştirebileceğini savunmakta ve kapitalizme karşı daha olumlu bir tavır takınmaktadır (Page, 2008: 108). Bu yaklaşımın savunucularının başında Alman sosyal demokrasi hareketinin de başında bulunan

Eduard Bernstein (1850- 1932) gelmektedir. İşe Marksist öğretinin eleştirisiyle başlayan Bernstein'e göre demokrasi bir araçtır ve yapılması gereken dönüşümler kapitalizm içinde gerçekleştirilecek reformlarla mümkündür (Arthur, 1985: 61), kapitalizme dışsal değil içsel, kapitalizme karşı değil onun içinde, onunla beraber mücadele verilmelidir.

Demokratik sosyalizm ise, esas itibariyle Marx ve Lenin'in savunuculuğunu yaptığı, amacın devrim ve özel mülkiyetin kaldırılması olduğu ve şiddetin de araç olarak kullanılabileceğini savunan Ortodoks sosyalizmin devrim ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır, ancak şiddet yerine demokratik yöntemlerin de kullanılabilmesini savunur. Yani demokratik sosyalizmin sosyal demokrasiden farkı, özel mülkiyetin kaldırılmamasına yaptığı vurgudur (Cem, 1998: 34-35, aktaran Turşucu, 2008: 76). Bu görüşün önde gelen savunucusu ise sosyal demokrasinin ikinci kanadını oluşturan Karl Kautsky (1854- 1938)'dir. Bernstein'e yönelttiği eleştiriler ve Lenin'le giriştiği tartışmalarla sosyal demokrasinin ideolojik kaynaklarından birini oluşturan Kautsky; "Sosyal demokrat partilerin işçi partisi niteliklerini özenle korumalarını, tek başına iktidarı öngören bir strateji izlemelerini, demokratik ve evrimci bir anlayışla olsa bile, sosyal mülkiyet ilkesinden vazgeçilmeme"sini savunmuştur (Cem, 1984: 29). Kautsky, Bernstein'in sosyal demokrasi anlayışına nazaran daha sosyalist bir çizgiyi takip etmekle birlikte kalıcı bir başarı için şiddeti reddetmiş ve "sosyalizmi teröre başvurma tuzağından ancak demokrasinin kurtaracağını" (Cem, 1984: 79) iddia etmiştir. Ancak sosyal demokrasi içindeki bu iki akım çoğulcu bir demokrasi anlayışını, barışçı mücadele yöntemlerini ve evrimci bir gelişimi (Cem, 1984: 29) savunmaları açısından ortak bir noktada, sosyal demokrasinin özünde buluşmaktadırlar.

Sosyal demokrat politikanın temel ilkelerinin başında sosyal adalet ve özgürlük gelmektedir. Bu modelde özellikle özgürlük vurgusu önemlidir. Liberalizmin negatif özgürlük anlayışının yetersiz olduğu, bireylerin tercih yapabilme yetenek ve kapasitesiyle de donatılması gerektiğini, yoksul ve bazı dezavantajlıların serbest piyasada zaten verili haklara ve onları kullanma ayrıcalığına sahip olmadığını ve dolayısıyla da piyasanın sınırlayıcılığının özgürlüklerden hakkaniyetli bir şekilde yararlanmayı engellediğini savunur. Tüm vatandaşların negatif özgürlüklerden adil bir şekilde yararlanabilmesi pozitif özgürlüklerin verilmesini öncelikli ve gerekli kılmaktadır (Gül, 2008: 110- 111). Bu haklar ve özgürlük biçimleri eşit önemdedir ve ancak formel olarak birlikte sunulduğunda geçerlilik taşırlar (Gombert, 2010: 97).

Negatif özgürlüğü yoksul ve dezavantajlı gruplar için de kullanıma sokacak bir pozitif özgürlük anlayışı, fırsatlarda eşitlik ve dağıtıcı bir adalet anlayışıyla mümkün olacaktır ki bu da sosyal devlet politikalarıyla ancak mümkün olacak bir şeydir. Herkesin piyasa koşullarında eşit imkânlarla sahip olmasının, fırsat eşitliğinden herkesin adilce yararlanabilmesinin ön şartı ise temel kaynak ve hizmetlerin tüm vatandaşlara minimum düzeyde sağlandığı bir dağıtıcı adalet sistemidir (Gül, 2008: 112- 113). Bu fırsatların sağlanması amacıyla bir devlet müdahalesi şarttır, ancak burada da devletin müdahalesinin sınırları gündeme gelmektedir. Sosyal demokrat partiler, işçi sınıfı temelli olmalarına rağmen hak ve özgürlükler alanında sınıf üstü bir yaklaşım benimsemektedirler. Devlet, bireysel günlük yaşama müdahale etmemeli, aksine bu işleyişi engelleyici mekanizmalar karşısında bir duruş sergilemelidir. Toplu sözleşme hakkı, sendikal haklar gibi hakların kullanılmasını sınırlayıcı bir müdahale biçimi geliştirilmelidir (Fincancı, 1993: 64- 68). Sosyal demokrasi bunun, özgürlükler karşısında değil özgürlükler lehine bir müdahale olduğunu ve bunun devletin varlık görevi olduğunu savunmaktadır.

Tam istihdam, işsizlik ve yoksulluk sorunlarının çözümü, temel kamusal mallara erişim, ekonomik istikrarın sağlanması da sosyal demokratik yaklaşımın olmazsa olmazlarındandır. Bu sebeplerdir ki Keynesyen refah devletinin ekonomi politikalarıyla devletin piyasaya müdahalesi zorunlu görülmektedir (Esping- Andersen, 1991: 129 aktaran Gül, 2008: 114). Eğitim, sağlık, yoksulluk, yaşlılık gibi konularda risklerin en aza indirilmesi ve sosyal güvenceler refah devletini sosyal

politika anlayışıyla uyumlu bir biçimde vatandaşlık temelinde verilmelidir (Marshall, 2006: 19-32).

Halkın karar alma süreçlerine etkin katılım sağlaması, özellikle dezavantajlıların hak taleplerine duyarlılık, sosyokültürel çoğulculuğa dayalı bir demokrasi, barış ve kardeşlik (Turşucu, 2008: 89) sosyal demokrasinin temel ilke ve amaçlarındandır. Ancak her ne kadar vatandaşların hak ve özgürlüklere erişimi temelinde bir görüşü benimsemişlerse de “fırsat eşitliği sonuçların eşitliğinden önce gelmekte”dir (Gül, 2008: 114).

4. Sosyalist Yaklaşım ve Sosyal Politika

Sosyalist perspektifin sosyal politikaya ilişkin yaklaşımı, eleştirel bir kapitalizm okumasına dayanmaktadır. Kapitalizmin en yetkin olduğu dönemde en üst seviyeye ulaşmış olan refah politikaları da sosyalist eleştirilerden payına düşeni almıştır. Marx ve Engels 1848’de yazdıkları Komünist Manifesto’da, kapitalizmin üreticiler üzerinde sürekli ve yeniden üretim yapmaları için baskı uygulanan dinamik ve ekonomik bir sistem olduğunu ifade etmişlerdir. Onların da ifade ettiği gibi kapitalizm iki temel çelişkiyi/bölünmeyi bünyesinde barındırmaktadır. İlk bölünme üretim sürecini yöneten veya kontrol eden burjuvazi ve bu süreçte doğrudan emek gücüyle yer alan proletarya arasında meydana gelen sınıfsal bir bölünmedir. Bu iki sınıf, üretim ve ücret/istihdam gereklilikleri dolayısıyla birbirleriyle ilişkilidirler, ancak burada eşit bir ilişki söz konusu değildir. Modern toplumsal refah işçi emeğiyle ancak burjuvanın çıkarları için oluşturulur. Burjuvanın daha çok refahı işçinin daha çok sömürsünü bu da daha eşitsiz ve uzlaşmaz çıkarları ortaya koymaktadır. Kapitalist sistemdeki ikinci çelişki/bölünme ise birden fazla sermaye grubunun rekabet süreçleriyle alakalıdır (Pratt, 2007: 49- 50). Kapitalist düzenlemeler toplumsal yapıda eşitlik ve adil paylaşım gereğini ortaya koymaktadır, bu durum istisnai değildir, yapısal olarak konumunu sağlamlaştırmaktadır (Gombert, 2010: 26). Lavalette’nin bütüncül yapıdaki sermaye (capital in general) ve rekabet halindeki çok sayıdaki sermaye grubu (many competing capitals) olmak üzere iki düzeyde açıkladığı kapitalist sistem, sadece üretim ilişkileriyle sınırlı kalmamış, bir bütün olarak toplumsal yaşam üzerinde kontrol mekanizması olarak işlev görmüş ve ihtiyaç duyduğu işgücünü sisteme uygun hale getirmek amaçlı birtakım politikalara girişmiştir (Lavalette, 2007: 51). Kapitalizmin üretim sistemine girdi oluşturmak için, yeniden üretim fikriyle sağlıklı, eğitilmiş, işgücü potansiyelini sağlama ve koruma ihtiyacı birtakım sosyal politika uygulamalarına yol açmakla birlikte, bunlar yalnızca kapitalizmin kendi iç dinamikleri ve geleceğe yönelik arzusuyla geliştirdiği uygulamalar değildir. Giderek büyüyen işçi sınıfının yaşam koşullarının düzeltilmesi talepleri, sınıf çatışmasının keskinleşmesi ve sosyalizm tehlikesinden (Dişbudak ve Bozkulak, 2010: 107) duyulan korku sonucu elde edilen bir başarı, kapitalizmin vermek durumunda olduğu bir tavizdir de.

Sosyalist perspektif refah uygulamalarına ağır ve derin eleştiriler yöneltmiştir. Bu eleştirileri araçsal, yapısal- mantıksal, Marksist eleştiriler (Dean, 2008: 119- 122) olmak üzere farklı başlıklar altında ele alanlar olduğu gibi, farklı toplumlardaki refah biçimleri ve etkilerini ve buna yönelik eleştirilerini çeşitli aşamalar üzerinden değerlendirenler de vardır (Saville, 1983: 11, aktaran Lavalette, 2007: 52). Örneğin Saville, refahı ortaya koyan koşulları: giderek kompleks hale gelen endüstriyel toplumlardaki sosyoekonomik gereksinimler; giderek yaygınlaşan sosyoekonomik ihtiyaçların algılanma biçimindeki dönüşümle nüfus tarafından yapılan kitlesel baskılar ve yönetici sınıfın siyasi hesapları olmak üzere üç aşamada ele almış ve eleştirileri de bu süreçler üzerinden getirmiştir.

Sosyalizmin kapitalist refah politikalarına yönelttiği eleştirilerin başında; bu politikaların sermayenin ekonomik gerekliliklerine uyumlu bir şekilde işçi sınıfının değil kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet ettiği gelmektedir. Bu eleştirel yaklaşıma göre devlet eğitim ve sağlık politikalarıyla kapitalist sistem için gerekli niteliklere sahip işgücünü sağlamakta ve bu işgücü piyasasına dahil olmayanları da kontrol altında tutmaktadır (Dean, 2008: 120). Ancak sosyalist

perspektifin bu yöndeki eleştirisi sadece piyasa için gerekli işgücü potansiyelinin sağlanması üzerine değildir, aynı zamanda sistemin devamlılığının mümkün olan daha az maliyetle sağlanabilmesi için işgücünün yeniden üretiminin sağlanması temelindedir.

Saville'nin (1983: 13) de ifade ettiği gibi; gelişen endüstriyel kapitalizm teknik uzmanlığa, bunları geliştirecek eğitim sistemine; daha üretken, verimli işgücü için kötü barınma ve yetersiz beslenme koşullarının değiştirilmesine ve medikal hizmetlerin artırılmasına ihtiyaç duyar. Yani temel refah hizmetleri işçi emeğinin piyasada metalaşmasını sağlamakta ve piyasa refah yoluyla gelecekteki işgücü potansiyelini güvenceye almaktadır (Lavalette, 2007: 52). Gerektiği işgücünün yeniden üretiminin sağlanması amacıyla devreye sokulan refah politikaları, işgücünün “günlük ve kuşaklararası yeniden üretim”i için özellikle çalışanların aileleri üzerinden uygulanmaktadır. Aile destekleri yoluyla kadın, işgücü piyasasının dışında tutulmakta (Lavalette ve Pratt, 2007: 4) ve işgücünün bir sonraki işgününe kadar kendini üretmesine, iş dışındaki ihtiyaçların istikrarlı bir şekilde giderilmesine çalışılmaktadır. Bu nedenle de sosyal politikalar aile üzerinden yürütülmektedir ve aile bütünlüğünü korumaya yöneliktir.

Üretim süreci dışında kalanların sürece dahil edilmesi de sosyalist perspektife göre sosyal politikanın üstlendiği rollerdendir. Bu duruma örnek olarak Pierson (1991: 53), Britanya'daki Yoksul Yasaları'nı (Poor Laws) göstermiş ve bu yasalarda niyetin açık bir şekilde yoksulları çalışma piyasasına katmaya zorlama olduğunu ifade etmiştir (Lavalette, 2007: 52).

Sosyalist perspektifin sosyal politikaya yönelttiği bir diğer eleştiri de politika uygulamaları yoluyla tüm hayatın denetim altına alındığı ve yönlendirildiği şeklindedir. Nasıl yaşanacağından çocuk yetiştirme pratiklerine, meşru aile yapısının ne olduğuna kadar pek çok konuda sosyal politik yönlendirmeler mevcuttur. Aile yardımlarının verilmesinde “meşru” bir aile yapısı gözetilmekte, gay, lezbiyen aileler dışarıda bırakılmaktadır. Kadın ev içinde konumlandırılmakta ve çocuğun aile içinde yetişmesine ilişkin destekler verilerek sınırlarına sistemin kendisinin karar verdiği bir “vatandaşlık” çerçevesi çizilmektedir (Lavalette, 2007: 55).

5. Marksist Yaklaşım ve Sosyal Politika

Marksist analizin sosyal politikaya, refah anlayışına ilişkin temel düşünce ve eleştirileri daha çok “birikim” ve “meşruiyet” kavramları çerçevesinde şekillenmektedir. Bu eleştiriler 1970'lerde – Rudolf Klein'in daha sonraları “O'Goffe öyküsü” adını verdiği- James O'Connor, Ian Gough ve Claus Offe isminde üç neomarksist akademisyen tarafından getirilmiştir (Dean, 2008: 121). Refah devletinin çelişkili yapısı ve özellikle de sınıf mücadelesi üzerinde duran bu düşünürler Pierson (1997: 56- 58)'a göre neo- Marksist düşüncenin Rönesansı oluşturmaktadırlar (Çaklı, 2008: 58).

O'Connor'a göre, “Kapitalist devlet genellikle çelişen iki temel işlevi yerine getirmeye çalışır: Birikim ve Meşrulaştırma.” (Rosanvallon, 2004: 143). Yani devlet, kapitalizmin birikim yapabilmesini sağlayacak ve bunu sürdürecektir birtakım enstrümanlar devreye sokmaktadır. Dolayısıyla refah devleti böyle bir meşrulaştırmanın gereği olarak ortaya çıkmıştır. Habermas ise, “Akıl ve Meşruiyet” yazısında Connor'ın çalışmasını genişletmiş ve devletin birikim süreçlerinin sonucunda ortaya çıkan sorunları telafi etme, “krizi önleme” amacını da taşıdığını, bunun hem bir finans hem de bir meşruiyet krizi olduğunu savunmuştur (Macpherson, 1989; Rosanvallon, 2004: 144). Bu meşruiyet krizi sorunundan hareketle O'Connor da devletin sadece bir sınıfın çıkarları doğrultusunda hareket etmesinin kendisine yönelik desteği azaltacağı için devletin, sosyal yatırımlar, masraflar aracılığıyla meşruiyetini sağlamlaştıracak hizmetleri sağlamak durumunda olduğunu belirtmiştir (Çaklı, 2008: 104).

O'Connor'a göre sosyal güvenlik; işsiz ve emekli işçilerin sosyal ve siyasi istikrarına katkı sağlamasa da esas itibarıyla hali hazırda istihdam edilmiş olan işçiler arasında iktisadi güvenlik yaratma yoluyla disiplin, verimlilik ve kar sağlamak ve dolayısıyla işçilerden ziyade kapitalistler için güvenlik sağlamaktadır (O'Connor, 1973: 138, aktaran Çaklı, 2008: 105). Dolayısıyla Connor, devletlerin refah uygulamalarının ikili bir süreci eş zamanlı olarak işlettiğini, birikim ile kapitalist

sınıfın elini güçlendirirken sosyal politika uygulamalarıyla da işçi sınıfının gönlünü aldığını ve onları düzene karşı hizada tuttuğunu ifade etmektedir.

İngiliz Marksist olan Gough, refah devletlerini “devletin gücünü, kapitalizmde işgücünün yeniden üretimini değiştirmek ve çalışmayan nüfusu korumak için kullanması” (Rosanvallon, 2004: 142) şeklinde tanımlamaktadır. Devlet anlayışını büyük ölçüde Poulantzas’tan alan Gough devletin “görece özerk”liğini savunmuş, devletin sermayenin çıkarlarını temsil etmekle birlikte bu çıkarlara karşı belli dönemlerde meydan okuma salâhiyetinin de olduğunu iddia etmiştir (Gough, 1975: 65, aktaran Çaklı, 2008: 106). Gough’un bu yaklaşımı bir anlamda Dean’ın refah devletine yönelik yapısal- mantıksal eleştirilerine denk düşmektedir. Zira Dean da (2008: 120- 121) devletin her zaman ve bilinçli olarak kapitalist sınıfın yönetim aygıtı gibi çalışmadığını, belli bir özerkliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Ancak yine de kapitalizmin yapısal sınırlılıklarının, ekonominin gerekliliklerinin sosyal politikanın çıktıları üzerinde belirleyici olmalarını Dean, “iyi niyetli reformcular kısmen bu koşulların tuzağına düşmüşlerdir” şeklinde açıklamaktadır. Dean bu analizinde, refah devletinin eşitsiz iktidar ilişkilerinden türetildiğini, kapitalistlerin emek sömürsünü gizlediğini, devletin de refaha ilişkin mal ve hizmetleri “toplumsal ücret” biçiminde sunarak demokratik bir düzenleme gibi gösterdiğini ve disiplin temelli devlet- yurttaş ilişkisinin gizlendiğini ifade etmektedir. Ayrıca toplumsal refah hizmetlerinin onlardan yararlanan kesimleri ideolojik manipülasyona açık hale getirdiğine ve bu kesimlerin sömürü altında olduklarını görmelerine engel olduğuna da dikkati çekmektedir (Dean, 2008: 120-121).

Gough’un üzerinde durduğu bir diğer konu ise, refah devletinin kamusal harcamalarında çağdaş kapitalist taleplerin yanı sıra sınıf mücadelelerinin, sınıf temelli hareketlerin rolüdür (Gough, 1975: 73- 76, aktaran Çaklı, 2008: 109). Benzer şekilde Saville de refahçılığın kitlelerin baskı ve talepleri doğrultusunda ortaya çıktığını savunmuş ve kapitalist reform politikalarının yanı sıra kolektif eylemsel mücadeleler sonunda edinilen hizmetleri vurgulamıştır (Lavalette, 2007: 59). Özellikle endüstrileşme, hızlı kentleşme, bunun sonucunda toplumsal bağların zayıflaması ve güvensizlik kolektif hizmet sunumunu gerekli kılmış, sadece eğitim ve sağlık değil konut politikasını aile yardımlarını beraberinde getirmiştir. Ancak özellikle de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra egemen sınıf bu tavizleri bir sınıfsal ayaklanmayı önlemek için vermek durumunda kalmıştır (Çaklı, 2008: 109). Esping- Andersen (1990) de Gough gibi kamusal refah ediniminde sınıf hareketliliği üzerinde durmuş, grev, gösteri, protesto ve yürüyüşlerin refah sunumunu arttırdığını iddia etmiştir. Novak ve James ise; refahın her zaman için sınıf mücadelesinin merkezinde yer aldığını ve bu mücadelenin toplumsal dönüşümü körüklediğini ifade etmişlerdir (Lavalette, 2007: 59).

Birçok ülkedeki kolektif sınıfsal protesto ve eylemler sonucu elde edilen başarı ve refah kazanımlarını örnek gösteren Lavalette nihayetinde işçi sınıfının refah üzerinde baskı uygulayarak refah yapısını kolektif olarak değiştirdiğini ifade etmiştir (Lavalette, 2007: 60- 61).

Alman Marksist Offe (1998) ise, daha sosyolojik temelli açıklamalarla demokrasinin toplumsal yapıdaki işlevlerine temas etmiştir. Offe’ye göre, devlet özerk ancak tarafsız değildir ve belli kapitalist grupların veya bir bütün olarak sermayenin lehine birtakım hareketlerde bulunabileceği gibi gizleyici bir tutumla sınıflara karşı tarafsızlığını sürdürebilir de (Offe ve Ronge, 1975: 140- 141). Offe, devlet kuramını geliştirirken görece özerklik konusunda Poulantzas’tan bürokrasi konusunda Weber ve meşruiyet konusunda Habermas’tan etkilenmiştir. Kapitalist devlet analiziyle başlayan Offe, zamanla sosyolojik bir zemine kaymış, devletin toplumsal uzlaşma sağlama rolüne temas ederek Marksizmden uzaklaşmıştır (Kars Kaynar, t.y.:17). Bu anlamda Offe’nin yaklaşımını sosyal demokrasiye ve özellikle de Bernsteini’nin yaklaşımlarına benzetmek mümkündür.

Offe’ye göre kapitalizm, içinde barındırdığı çelişkiler sebebiyle kendi kendine yetemez, bu sebeple de sermaye birikimi oluşturmak ve onu korumak konusunda devlet devreye girmeli,

piyasanın iç mekanizmalarından kaynaklanan krizlerde ara bulucu olmalıdır. Devlet toplumsal, özel ve kamusal alanları oluşturan ve düzenleyen bürokratik organizasyonlar, resmi ve gayri resmi organizasyonlardan oluştuğu için görece özerktir, bu sebeple de sınıf mücadeleleri içinde bağımsız bir ara bulucu işlevi üstlenen bağımsız bir yapıya sahip olabilir. Dolayısıyla devlet, hiçbir zaman bütünüyle kapitalist olmak zorunda değildir. Devletin birikim ve meşruiyet arasındaki çözüm için kullandığı mekanizmaların planlama, katılım ve merkezi yönetim olduğunu söyleyen Offe, bu müdahale mekanizmalarının krizleri çözecek bir stratejisi olmadığını, üstelik krizleri daha da artırdığını ifade etmektedir (Offe ve Ronge, 1975: 137- 138).

Diğer üç düşünürle paralel şekilde E. O. Wright da devletin birikim ve meşrulaştırma gibi iki temel işlevi yerine getirdiğini, meşrulaştırma işlevinin sınıf yapısını sağlamlaştırdığını ve onu yeniden ürettiğini, ortaya çıkabilecek hoşnutsuzlukların da önünü aldığını ifade etmektedir. Wright'a göre devletin sağladığı bir sosyal hizmet zaman içerisinde kurumsallaşır ve bir "hak" olarak algılanmaya başlanır ve bu durum devletin mevcut meşruiyetinde bir azalma, eksilme meydana getirir. Bu hizmetlerin sunumundaki herhangi bir aksama ise, meşruiyet krizine yol açar. Dolayısıyla devlet üzerinde birikim sürecinin ihtiyaçlarından bağımsız bir refah baskısı oluşmuş olur (Çaklı, 2008: 116).

Sonuç olarak, sosyalist perspektifin sosyal- refah politikalarına ilişkin görüşleri; bu refah pratiklerinin yanıltıcı bir şekilde işçi sınıfının aleyhine işlev gördüğü, onları işgücü piyasasının gerekleriyle donatıp sistemin işlerliği ve devamı için yeniden üretimi sağladığı, tüm yaşam süreçleri üzerinde bir denetim ve kontrol mekanizması gibi işlediği ve eşitsizliklerini gizleme fonksiyonu görerek onu meşrulaştıran bir işlevi yerine getirdiği şeklindedir.

6. Sonuç

Sosyal politika, ortaya çıkışı itibariyle kapitalist gelişim süreci ile paralel bir seyir izlemektedir. Nitekim kapitalistleşmenin ortaya çıkardığı yoğun birikim ve üretim, özellikle emeğin sosyal haklarının korunması yönündeki düzenlemeleri gerekli kılmıştır. Sosyal politika uygulamaları, belirli dönemlerde altın çağını yaşarken belirli dönemlerde oldukça asgari düzeyde işletilmiştir. Özellikle 1945- 1970 arası dönemi kapsayan Keynesyen ekonomi politikaları, sosyal politikaların had safhada uygulandığı refah devleti anlayışını temsil etmektedir. Ancak 1970'lerle birlikte baş gösteren ekonomik kriz, Keynesci politikalardan ve refah devleti uygulamalarından vazgeçilmesini ve daha mikro ekonomi politikalarının, neoliberal uygulamaların benimsenmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla her dönemin ve ideolojinin sosyal politikalara ve refah devleti uygulamalarına bakış açıları farklılaşmakta ve bu farklılık da sosyal politika bazlı uygulamalara yansımaktadır.

Bu çalışmada farklı siyasi ideolojilerin sosyal politikaya bakış açılarına yer verilmiş ve bu çerçevede neoliberalizm, muhafazakarlık, sosyal demokrasi, sosyalizm ve Marksizm'in bu çerçevedeki yaklaşımları değerlendirilmiştir. Değerlendirme kapsamına alınan her bir ideolojinin sosyal politika kavramını tanımlama biçimlerinin, kavrama biçimleri anlamın, sosyal politika uygulamalarının uygulanma kriterlerine ilişkin yaklaşımlarının, bu politikaların uygulanmasına ve uygulanma nedenlerine ilişkin bakış açılarının ve son kertede sosyal politika uygulamalarının ortaya koyacağı sonuçlara ilişkin değerlendirmelerinin birbirinden farklı olduğu görülmüştür.

Neoliberalizm, eşitsizlikleri özgür irade sonucu ortaya çıkmış farklılıklar olarak algılayan ve piyasaya müdahaleyi özgürlüğe müdahale olarak gören bir siyasi ideolojidir. Dolayısıyla sosyal politika ve uygulamalarına da rekabetçi bir bakış açısıyla, koşulsuz sunulan kamu yardımlarına ve refah politikalarına eleştirel yaklaşır. Sosyal yardımlardan yararlanma, çalışma ve yardım hak etme gibi şartlara bağlanarak bir nevi "kendine yardım edene Tanrı da yardım eder" düsturunu benimser. Çalışma refahı modelini benimseyen bu yaklaşım, refahı şartlara bağlamanın yanı sıra sunulan hizmetler üzerinde sürekli bir denetim mekanizması olarak baskı uygulamakla birlikte refah hizmetlerinden dışlanan bir dış grup yaratmaktadır. Neoliberal yaklaşım, sosyal politika ve

uygulamalarını genel olarak, verimsiz, gereksiz, pahalı, sınırlayıcı ve zorlayıcı olmakla eleştirmektedir. Bu yaklaşım, sosyal politika ve refah devleti uygulamalarının refah bağımlılığı yarattığını, tembelliği ödüllendirdiğini, karşılaştığı risklerin sorumluluğunu alamayan bireyler ortaya çıkardığını savunmakta ve kamusal müdahalelerin hizmet sunumunda sınırlayıcı ve kalitesiz sonuçlara yol açacağını ileri sürmektedir.

Muhafazakâr yaklaşım, kendi içinde farklılık göstermekle birlikte piyasa ekonomisini doğrudan reddetmeyen ve piyasanın dezavantajlarını aile ve din üzerinden telafi etmeye çalışan bir yapı sergilemektedir. Özellikle 1970'lerde Thatcher'in öncülüğü ile muhafazakarlık neoliberal politikalarla oldukça uyumlu bir yapı sergilemiş, özellikle konut sistemi ve sağlıkta kamusal harcamaların kısılması ve özelleştirme politikaları noktasında sergilenen yaklaşımlar sonucu neoliberal bir muhafazakarlık modeline bürünmüştür. Sosyal konut politikaları, sosyalist düzenin ve bölücü bir sınıf zihniyetinin ürünü olarak görülmüş ve refah devletinin fazlaca hiyerarşik ve hantal bir yapıda olduğu savunulmuştur. Muhafazakâr yaklaşımda sosyal politika anlamında temel vurgu "sivil toplum" üzerinedir. Bu bağlamda, bu yaklaşımda, toplumsal, kültürel, vicdani, dini ve ahlaki değerlerle kamu dışından, gönüllülük, hayırseverlik ve yardım esaslı sosyal politikalar teşvik edilmekte, kamusal sorumluluk ve maliyet toplumsal vicdana yüklenmektedir. Sosyal devlet olma sorumluluğu sivil toplum kuruluşlarına devredilerek refah uygulamalarının "hak" temelli değil, "yardım" temelli olarak gerçekleştirilmesi teşvik edilmektedir.

Sosyal demokrasi yaklaşımı da kendi içerisinde farklı eğilimleri barındırmakla beraber, genel anlamda, siyasi çoğunluk sağlayarak, genelin çıkarlarına uygun bir şekilde, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltma hedefleri üzerinden değerlendirilmektedir. İşsizlik, yoksulluk, ekonomik istikrarın sağlanması ve temel kamusal mallara erişimi devletin temel görevleri arasında gören ve devletin bu amaçla piyasaya müdahalesini zorunlu gören bu yaklaşım, 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'daki Keynesyen iktisat politikalarıyla ilişkilendirilmektedir. Sosyal adalet ve özellikle özgürlük üzerinde duran bu yaklaşımın özgürlük anlayışı, neoliberal yaklaşımın negatif özgürlük anlayışından farklı olarak fırsatlara erişimde özgürlüğün önemini savunmaktadır. Sosyal demokrasi yaklaşımının sosyal politika anlayışının özünde, eğitim, sağlık gibi konularda risklerin en aza indirilmesi, halkın karar alma süreçlerine katılımı, dezavantajlı grupların taleplerine duyarlılık gibi hususların, devletin piyasaya müdahalesiyle vatandaşlık temelinde verilmesi, fırsatlarda eşitlik ve dağıtıcı adalet ilkesi yer almaktadır. Bu yaklaşım, neoliberal yaklaşımdan farklı olarak sonuçlarda değil fırsatlarda eşitlik ilkesi üzerinde durmakta ve eğitim, sağlık, yoksulluk gibi hususlarda kamu yardımını ve devletin piyasaya müdahalesini gerekli görmektedir. Ancak kamu yardımını muhafazakâr yaklaşımdan farklı olarak kamunun sorumluluğundan sıyrılmış ve sivil topluma bırakılmış bir vicdani yükümlülük olarak değil, vatandaşlık temelinde sahip olunan bir hak çerçevesinde ele almaktadır.

Sosyalist yaklaşım, kapitalizmin en yetkin olduğu dönemde en üst düzeyde uygulanan refah politikalarını, kapitalizm eleştirisi üzerinden değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre, kapitalist sistemin sosyal politika alanında yaptığı düzenlemeler, istisnai düzenlemeler olmayıp aksine kapitalizmin kendi konumunu sağlamlaştırmasının gereğidir. Kapitalizm, yalnızca üretim ilişkileri ile sınırlı olmayıp tüm toplumsal alanlarda kontrol mekanizması olarak çalışmakta ve bu anlamda üretimin devamı için işgücünün yeniden üretimi bağlamında bazı sosyal politika uygulamalarına yer vermektedir. Ancak sosyalist yaklaşıma göre, kapitalist düzende devreye konulan sosyal politikalar, yalnızca kapitalizmin kendini devam ettirme arzusu ile açıklanamazlar. Bu yaklaşıma göre, büyüyen işçi sınıfının talepleri ve bunun yarattığı korku sonucu, bu uygulamalar bir nevi taviz olarak da ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sosyalist yaklaşım, refah uygulamalarını, sınıfsal anlamda esasen kapitalist sınıfın çıkarlarına hizmet ettiği ve tüm toplumsal hayatı denetim altına aldığı, esas amacın kapitalist sistemin devamlılığı olup refah aracılığıyla işçinin değil işgücü potansiyelinin güvenceye alındığı şeklindeki gerekçelerle eleştirmektedir.

Marksist yaklaşım da sosyalist yaklaşımla benzer şekilde, sosyal politikaların ve refah devleti uygulamalarının kapitalist birikimi meşrulaştırma gereği ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, sosyal politika uygulamaları ve yatırımlar, devletin yalnızca bir sınıfın çıkarını koruduğunu gizleyici bir işlev taşımaktadır. Marksist yaklaşım, işçi hakları üzerinden ele aldığı sosyal güvenlik politikalarını, istihdam edilmiş olan işgücüne güven telkin etmek suretiyle disiplin, verimlilik ve kar elde etmek amacı ile uygulanan politikalar olarak görmektedir. Marksist yaklaşımın üzerinde durduğu bir diğer husus, sosyal politika uygulamalarının, bu uygulamalardan faydalanan kesimleri ideolojik olarak manipüle etmek suretiyle sömürdüklerinin görülmesine engel olması, bu anlamda bir yanlış bilinç oluşturmaktır. Ancak belirtmek gerekir ki, Sosyalist perspektifle benzer şekilde Marksist yaklaşım da, refah devleti uygulamalarını yalnızca kapitalist sistemin işleyiş biçimi ile açıklamamakta, bazı kamusal hizmetleri, sınıf mücadelelerinin ve kitlelerin kolektif baskı ve taleplerinin sonucunda elde edilen bir kazanım olarak değerlendirmektedir.

Kısacası, neoliberal yaklaşım, refah uygulamalarının adaletsizlik, tembellik ve maliyet yarattığını ifade etmekte, piyasanın özgürlüğünü ve asgari ve şartlı refah politikalarını savunmaktadır. Benzer şekilde muhafazakâr yaklaşım da refah uygulamalarına eleştirel yaklaşmakta ve bu uygulamaların maliyetini en aza indirme çabası ile sorumluluğu devletten alarak sivil toplumsal vicdana yüklemektedir. Bu yaklaşımda sosyal politika uygulamaları “yardım” olarak dağıtılırken sosyal demokrasi yaklaşımı, dağıtıcı adalet ve fırsat eşitliği kavramlarına vurgu yaparak sosyal politikayı devletin görevi olarak görmek ve vatandaşlık bağı ile hizmetlerin “hak” olarak sunulmasını savunmaktadır. Sosyalist ve Marksist yaklaşımlar da neoliberal ve muhafazakâr yaklaşımlar gibi sosyal politika uygulamalarına derin eleştiriler getirmektedir. Ancak bu eleştiriler sistemin maliyetini artırması, sorumluluk bilincini azaltarak refah bağımlılığı yaratması gibi gerekçelerle yapılmamaktadır. Aksine, bu yaklaşımlar, genel olarak, sosyal politika uygulamalarını, kapitalist düzenin kendi meşruiyet ve devamlılığını sağlamak için verdiği tavizler olarak okumakta ve bu uygulamaların dezavantajlı kesimlerde refaha değil sömürüye katkı yaptığını savunmaktadırlar.

Kaynakça

- Arthur, C. J. (1985). Bernstein: Sosyal demokrasinin öncüsü. Dünyada ve Türkiye’de sosyal demokrasi. *On Birinci Tez Kitap Dizisi* içinde (ss. 60- 65). İstanbul: Uluslararası Yayıncılık.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2006). *Sosyal politika yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal devletin sonu mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52, 174- 197.
- Cem, İ. (1984). *Sosyal demokrasi nedir, ne değildir*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Çaklı, S. (2008). Devlet harcamaları: Birikim ve meşrulaştırma. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 19, 85-119.
- Deacon, B. (2006). Küreselleşme ve sosyal politika: Hakkaniyetli bir refahı tehdit. A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (ss. 101-158). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dean, H. (2008). Sosyalist perspektif. P. Alcock, M. May ve K. Rowlingson (Ed.), *Sosyal politika, kuramlar ve uygulamalar* içinde (ss. 118-127). (B. Yıldırım, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dişbudak, C. ve Bozkulak, S. (2010). Sosyal ve ekonomik haklar: Sözler ve sınırlar. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 83-110.
- Ellison, N. (2008). Neo-liberalizm. P. Alcock, M. May ve K. Rowlingson (Ed.), *Sosyal politika, kuramlar ve uygulamalar* içinde (ss. 87-97). (B. Yıldırım, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Ersel, H. (2009). Anglosakson ve kıta Avrupası modelleri. Erişim adresi: <http://www.tepav.org.tr/tr/kose-yazisi/s/1167>
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cornwall: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (2006a). Altın çağ sonrası? Küresel bir ekonomide refah devleti ikilemleri. A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (ss. 55-100). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Esping-Andersen, G. (2006b). Toplumsal riskler ve refah devletleri. A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (ss. 33-54). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fincancı, Y. (1993). *Günümüzde sosyal demokrasi*. İstanbul: Anadolu Matbaa.
- Gombert, T. (2010). Sosyal demokrasinin temelleri. *Sosyal demokrasi el kitabı 1* içinde İstanbul: Sena-Ofset.
- Gül, H. (2008). Keynesci refah devletinin temeli olarak sosyal demokrasi ve yeni liberal donusumun yansımaları. *Toplum ve Demokrasi*, 2, 107-132.
- Hayek, F. A. (2011). *The constitution of liberty*. R. Hamowy (Ed.), Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (2012). Liberalizm. A. Yayla (Ed.), *Hayek'in liberalizm anlayışı* içinde (ss. 33-80). (Ç. Ünsal, Çev.) İstanbul: Kesit Yayınları.
- İçke, M. A., Engin, C. ve Kızılkaya, E. (2012). Refah devletinden rekabet devletine dönüşüm tartışmaları. *Journal of Faculty of Political Science*, 46, 1-24.
- Karaman, M. (t.y.). Muhafazakarlığa içeriden bakmak. Erişim adresi: <http://www.magrib.org/muhafazakarliga-iceriden-bakmak/>
- Karagöz, Y. (2002). Liberal öğretilerde adalet, hak ve özgürlük. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 267-295.
- Kars Kaynar, A. (t.y.). Devlet kuramları: Claus Offe'nin devlet kuramı. Erişim adresi: https://www.academia.edu/2294473/Devlet_Kuramlari_Claus_Offenin_Devlet_Kurami.
- Kleinman, M. (2006). Kriz mi? Ne krizi? Refah devletlerinde süreklilik ve değişim. A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (ss. 159-193). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koray, M. ve Topçuoğlu, A. (1995). *Sosyal politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Koray, M. (2000). *Sosyal politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Kovancı, O. (2003). Hayır anlayışından sosyal devlete: İngiliz yoksul yasaları. *Mülkiye Dergisi*, 239, 255-278.
- Köse, T. (2011). Sosyal güvenlik alanında muhafazakâr eğilimler. *Sosyal Güvenlik Dünyası*, 72, 34-43.
- Lavalette, M. (2007). Marxism and welfarism. M. Lavalette ve A. Pratt (Ed.), *Social policy theories, concepts and issues* içinde (ss. 46-65). London: Sage Publication.
- Lavalette, M. ve Pratt, A. (2007). *Social policy theories, concepts and issues*. London: Sage Publication.
- Macpherson, C. B. (1989). Bir devlet kuramına ihtiyacımız var mı? (N. Ökten, Çev.) Erişim adresi: <https://www.cafrande.org/bir-devlet-kuramina-ihtiyacimiz-var-mi-c-b-macpherson/>
- Marshall, T. H. (2006). Yurttaşlık ve sosyal sınıf. A. Buğra ve Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* içinde (ss. 19-32). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Nozick, R. (1974). *Anarchy, state, and utopia*. New York: Basic Books.
- Offe, C. (1998). "Homogeneity" and constitutional democracy: Coping with identity conflicts through group rights. *Journal of Political Philosophy*, 6(2), 113-141.
- Offe, C., ve Ronge, V. (1975). Theses on the theory of the state. *New German Critique*, 6, 137-147.
- Olgun, H. (2013). "Yeni Sağ" ve sosyal devlet: Thatcher dönemi Britanyası'nda konut politikası. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(3), 89-111.
- Özalp, A. (2008). Diyalektik düzlemde refah devleti ile yeni sağ ilişkisi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 106-119.
- Özaydın, M. M. (2012). Sosyal politikanın tarihsel gelişimi. İ. Oral, Y. Şişman (Ed.), *Sosyal politika*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Page, R. M. (2008). Sosyal demokrasi. P. Alcock, M. May ve K. Rowlingson, (Ed.), *Sosyal politika, kuramlar ve uygulamalar* içinde (ss. 108-117). (B. Yıldırım, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Peck, J. (2001). *Workfare states*. London: The Guilford Press.
- Pinker, R. (2008). Muhafazakâr gelenek. P. Alcock, M. May ve K. Rowlingson, (Ed.), *Sosyal politika, kuramlar ve uygulamalar* içinde (ss. 98-107). (B. Yıldırım, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pratt A. (2007). Neo-liberalism and social policy. M. Lavalette ve A. Pratt (Ed.), *Social policy theories, concepts and issues* içinde (ss. 9-25). London: Sage Publication.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah devletinin krizi*. (B. Şahinli, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Tekin Önür, H. (2009). Muhafazakâr liberal söylemin yoksullukla mücadele açmazı: Ne muhafazakâr ne liberal. *Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu* içinde (ss. 352-360). Ankara: Belediye- İş Sendikası Yayını.
- Topak, O. (2012). *Refah devleti ve kapitalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turşucu, H. (2008). Sosyal demokrat teori ve pratiğe kısa bir giriş. *Toplum ve Demokrasi*, 2(2), 75-90.
- Türkbay, A. ve Polat, F. (2011). Neoliberalizmde özgürlük paradoksu